

WORLD POLITICS

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

The Position of the Indian Ocean in the Promotion of India into a Leading Sea Power

Reza Allahverdizadeh Assistant Professor of Political Geography, University of Maragheh, Maragheh, Iran. E-mail: r.allahverdizadeh@maragheh.ac.ir

Mahdi Karimi* *Corresponding Author*, Assistant Professor, Asian Cultural Documentation Center, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. E-mail: m.karimi@ihcs.ac.ir

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Indian Ocean,
India,
Leading Sea Power,
India's Maritime Policy

Article history:

Received January 21, 2024
Received in revised form
June 8, 2024
Accepted June 17, 2024
Published Online
June 20, 2024

ABSTRACT

This study investigates the role of the Indian Ocean in India's strategic thinking to become a leading sea power and aims to address three fundamental questions: First, what impact does geostrategic position and security environment of the Indian Ocean have on India's sea power? Second, what measures has India taken to become a leading sea power? Third, what obstacles faced India in this relation? The research findings show the geostrategic significance of the Indian Ocean to promote India into a leading sea power, and India has taken some military measures and maritime policies to improve its sea power. The initiatives and strengthening of the Indian naval fleet are among its military actions. India's maritime policies include the neighborhood policy, SAGAR, action in the east, Mausam, cotton route, diamond necklace, Bharatmala and Sagarmala. Also, the obstacles hindering India to become naval power include weak presence in different regions of the Indian Ocean, lack of military and strategic focus on navy and the presence of regional rivals in the Indian Ocean.

Cite this Article: Allahverdizadeh, R., & Karimi, M. (2024). The Position of the Indian Ocean in the Promotion of India into a Leading Sea Power. *World Politics*, 13(1), 83-109.

doi: 10.22124/wp.2024.26253.3293

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.26351.3300

1. Introduction

By having a strategic maritime position in the Indian Ocean, India can play a crucial role in exercising sea power and it can control, dominate and oversee the straits and maritime corridors and communication networks. Sea power as the primary driver of India's presence in the Indian Ocean and protection of its vital interests is of strategic importance for India. By relying on sea power, India can secure its economic and security interests while simultaneously maintaining regional peace and security. The significance of this maritime area for India became more apparent after the Cold War era. As the primary force behind naval presence in the Indian Ocean, the Indian Navy plays a crucial role in securing India's interests. The current study investigates the role of the Indian Ocean in India's strategic thinking to become a leading sea power and aims to address three fundamental questions: First, what impact does the geostrategic position and security environment of the Indian Ocean have on India's sea power? Second, what measures has India taken to become a leading sea power in this sea area? Third, what obstacles faced India in becoming a sea power?

2. Theoretical Framework

This research is theoretically based on theories of sea power and the essential factors required exercising sea power. These necessary factors include economic and industrial, military, political and institutional (domestic or international), human and societal, geographical and territorial, geopolitical, technological, maritime infrastructure and information technology. Each of these factors has some sub-elements. These seven factors interact with each other, either weakening or strengthening one another. Acquiring sea power (both the naval military force and civilian agents of sea power) is an important and necessary variable in order to become a world power, and no power can be a real power in the world without maintaining a stable, coherent and robust presence in the naval arena.

3. Methodology

The purpose of the current research is to explain the role of the Indian Ocean in the promotion of India into a leading sea power which can change the image of India's regional and global power. In terms of nature and method, the current research is descriptive-analytic and the method of data gathering procedure is based on library and documentary methods. In this article, the reports of international organizations, India's maritime movements, documents on India's foreign and security-military policies are examined, followed by an explanation of India's goals and interests. Qualitative data analysis is used to analyze the data.

4. Results & Discussion

The geostrategic importance of the Indian Ocean in advancing India's position as a leading sea power is obvious for India, and it has taken some military measures and maritime policies in the domestic and international arenas to promote its sea power. Although the Indian Navy has established itself as a prominent naval force in

the regional arena that has expanded its operations to the regional open seas navy, but India's efforts to become a leading sea power in the Indian Ocean and to be present continuously in other oceanic regions have not materialized. Currently, India is only one of the sea powers in the Indian Ocean. This issue has some reasons. The presence of the Indian Navy in extra-regional waters is primarily restricted to the Pacific Ocean; this presence cannot match the ideals of India's leading power and its requirements for projecting sea power in the open waters of the ocean. Apart from the domestic issues and the security environment of India, which contributed to this deficiency, it is essential to consider the political behaviors of other countries as well as geopolitical developments in the maritime scene and especially in the Indian Ocean should be taken into consideration.

5. Conclusions & Suggestions

The research findings show the geostrategic significance of the Indian Ocean to promote India into a leading sea power, and this country has taken some military measures and maritime policies, both domestically and internationally to improve its sea power. The initiatives and strengthening of the Indian naval fleet are among the military actions of this country. India's maritime policies also include the neighborhood policy, the formation of governmental institutions in the Indian Ocean, SAGAR, action in the east, Mausam, cotton route, diamond necklace, Bharatmala and Sagarmala. Also, the obstacles hindering India to become naval power include the lack of presence in different regions of the Indian Ocean, lack of military and strategic focus on the navy and the presence of regional rivals and adversaries such as China and Pakistan, in the Indian Ocean.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

جایگاه اقیانوس هند در ارتقاء هند به قدرت دریایی پیشرو

رضا الهوردیزاده استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران. رایانامه: r.allahvedizadeh@maragheh.ac.ir

مهدی کریمی* نویسنده مسئول، استادیار مرکز اسناد فرهنگی آسیا، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.

رایانامه: m.karimi@ihcs.ac.ir

چکیده	درباره مقاله
پژوهش حاضر جایگاه اقیانوس هند را در اندیشه استراتژیک هند برای احصاء قدرت دریایی پیشرو بررسی می‌کند و سعی دارد به روش توصیفی-تحلیلی به سه پرسش اساسی پاسخ دهد: اول، موقعیت ژئواستراتژیک و محیط امنیتی اقیانوس هند چه تأثیری بر قدرت دریایی هند دارد؟ دوم، هند در رسیدن به قدرت دریایی پیشرو کدام اقدامات را انجام داده است؟ و سوم، موانع هند در این زمینه کدام‌اند؟ یافته‌های پژوهش حاکی از اهمیت ژئواستراتژیک اقیانوس هند برای تبدیل هند به قدرت دریایی پیشرو است و این کشور اقدامات متعددی را در این زمینه انجام داده است. ابتکارات و تقویت ناوگان نظامی دریایی هند از جمله اقدامات نظامی این کشور است. سیاست همسایگی، ساگار، اقدام در شرق، مائوسام، مسیر پنبه، گردنبد الماس، ساگارمالا و باهارات‌مالا از جمله سیاست‌های دریایی هند هستند. همچنین، موانع پیشروی قدرت دریایی هند شامل عدم حضور در مناطق مختلف اقیانوس هند، فقدان تمرکز نظامی و استراتژیک بر نیروی دریایی و همچنین حضوری رقبای منطقه‌ای در اقیانوس هند است.	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: هند، قدرت دریایی پیشرو، سیاست دریایی هند</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۳/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۳/۳۱</p>

استناد به این مقاله: الهوردیزاده، رضا & کریمی، مهدی. (۱۴۰۳). جایگاه اقیانوس هند در ارتقاء هند به قدرت دریایی پیشرو. سیاست

جهانی، ۱۳(۱)، ۸۳-۱۰۹. doi: 10.22124/wp.2024.26351.3300

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

در دهه‌های اخیر هند تلاش و افری برای داشتن قدرت دریایی پیشرو در اقیانوس هند داشته است؛ بدون قدرت دریایی امکان پیگیری آرمان‌های قدرت بزرگ برای هند ممکن نیست. اقیانوس هند به‌عنوان یکی از مناطق راهبردی جهان، پذیرای بخش بزرگی از تجارت دریایی دنیا اعم از کالا یا انرژی است؛ بنابراین رقابت زیادی بین قدرت‌های جهانی برای تسلط بر این اقیانوس وجود دارد. با توجه به رشد اقتصادی هند و نیاز روزافزون این کشور به انرژی وارداتی و حمل‌ونقل کالا از طریق اقیانوس هند، حضور مؤثر در این منطقه می‌تواند این کشور را تا حد یک قدرت جهانی ارتقاء دهد. اهمیت این مسئله تا بدان حد است که باوجود تغییر در استراتژی سیاست خارجی هند در دوران مختلف، لزوم تسلط بر اقیانوس هند اصلی تغییرناپذیر بوده است. برای نمونه، تفکر استراتژیک نهر و حول محور عدم تعهد و تلاش برای حفظ تسلط هند بر اقیانوس هند بود. اساس تفکر وی دور نگه‌داشتن قدرت‌های بزرگ از اقیانوس هند از طریق اعمال فشار بر کشورهای منطقه برای جلوگیری از ایجاد پایگاه‌های قدرت‌های بزرگ در قلمرو این کشورها بود. امروزه اقیانوس هند در دکترین نظامی هند نیز دارای جایگاه ویژه‌ای است. محوریت منطقه اقیانوس هند در تجارت دریایی، رشد اقتصادی و امنیت هند حیاتی است. به دلیل وسعت و موقعیت استراتژیک هند در منطقه اقیانوس هند، انتظار می‌رود این کشور نقش شایسته‌ای در تضمین صلح و ثبات در آن ایفاء نماید. هند با داشتن موقعیت دریایی مناسب در اقیانوس هند، می‌تواند در اعمال قدرت و کنترل دریایی، تسلط و نظارت بر تنگه‌ها و برزخ‌های دریایی و شبکه‌های ارتباطی دریایی، نقش بی‌بدیلی داشته باشد. قدرت دریایی هند به‌عنوان پیشران اصلی حضور هند در اقیانوس هند و محافظت از منافع حیاتی این کشور، اهمیتی راهبردی دارد؛ هند با اتکاء به قدرت دریایی می‌تواند منافع اقتصادی و امنیتی خود را تأمین نماید و در عین حال صلح و امنیت منطقه‌ای را حفظ نماید. بر همین اساس، مقاله حاضر سعی دارد به روش توصیفی-تحلیلی به سه سؤال اساسی پاسخ دهد: اول، موقعیت ژئواستراتژیک و محیط امنیتی اقیانوس هند چه تأثیری بر قدرت دریایی هند دارد؟ دوم، هند در رسیدن به قدرت دریایی پیشرو در اقیانوس هند کدام اقدامات را صورت داده است؟ و سوم، موانع پیش‌روی قدرت دریایی هند در این زمینه کدام‌اند؟. پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها، تا حدودی زیادی می‌تواند نقش محیط جغرافیایی اقیانوس هند را در تحول هند به قدرت دریایی پیشرو تبیین نماید. به نظر می‌آید، اقیانوس هند نقش حیاتی در سرنوشت سیاسی و دیدگاه استراتژیک هند دارد و رفتار سیاسی هند در برخی مواقع متأثر از تحولات و حضور قدرت‌ها در این پهنه دریایی است.

۱. پیشینه پژوهش

در ادبیات روابط بین‌الملل و ژئوپلیتیک، پژوهش‌های زیادی در زمینه اقیانوس هند و قدرت دریایی هند صورت گرفته است. اما این پژوهش‌ها کمتر به مسئله جایگاه اقیانوس هند در ارتقاء قدرت دریایی پیشرو هند پرداخته‌اند. این مسئله در پژوهش حاضر بررسی شده است. بعد دوم نوآوری این پژوهش به بررسی اقدامات هند در این راستا و مشکلات پیش‌روی این کشور در این زمینه برمی‌گردد. در ادامه به چند مورد از تحقیقات مهم و اخیر در این حوزه اشاره می‌شود. اسویس و همکاران (2010) در گزارشی تحت‌عنوان «آینده دریایی اقیانوس هند» به بررسی اهمیت اقیانوس هند به‌عنوان مرکز ثقل اقتصادی جدید می‌پردازند. به بیان نویسندگان این اقیانوس ثروت‌های اقتصادی آسیای در حال ظهور، ایالات‌متحده و اروپا را به هم پیوند می‌دهد و رقابت‌های دریایی در اقیانوس هند نشانه اولیه بازگشت سیاست قدرت بزرگ به کانون توجه عرصه بین‌المللی است. این مقاله بحث می‌کند، حتی در شرایطی که چین و هند بلندپروازی‌هایی برای گسترش حضور دریایی خود در اقیانوس هند دارند، بی‌اعتمادی نهفته در تاریخ مشوق سوءظن متقابل در مورد نیت طرفین است. چین و هند شروع به بررسی اهمیت اقیانوس هند کرده‌اند که این امر به‌طور قابل‌توجهی می‌تواند این اقیانوس را تبدیل به محل بالقوه منازعه در آینده سازد. به باور نویسندگان، باوجود تلاش هند و چین برای برتری بر اقیانوس هند، ایالات‌متحده هنوز در موقعیت برتر قرار دارد و در آینده نزدیک نیز این موقعیت را حفظ خواهد کرد. ج‌ها (2011) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «دیپلماسی دفاعی هند در جنوب‌شرق آسیا» بیان می‌کند، هند پس از سال ۱۹۹۲، دیپلماسی دفاعی خود را مطابق با سیاست «نگاه به شرق» برای حفاظت از ساحل شرقی و تأمین منافع استراتژیک خود در منطقه اقیانوس هند تدوین کرده است. بنابراین، هند برای مقابله با تجاوز چین به اقیانوس هند و پیرامون آن، تلاش می‌کند با کشورهایی که در مورد مدرن‌سازی نظامی چین و افزایش قاطعیت این کشور در همسایگی دریایی خود نگاه محتاطانه‌ای دارند، روابط استراتژیک ایجاد کند. اشلی جی. تلیس (2016) در گزارشی تحت‌عنوان «هند به‌عنوان قدرت پیشرو» پس از بررسی تغییرات صورت گرفته در استراتژی سیاست خارجی هند در دوران معاصر به این نتیجه می‌رسد که هند در دوران ریاست جمهوری مودی به دنبال رسیدن به جایگاه قدرت پیشرو بوده است. این گزارش بحث می‌کند، هند تنها زمانی به این موقعیت دست می‌یابد که پایه‌های اقتصادی، نهادهای دولتی و توانایی‌های نظامی این کشور واقعاً قوی باشند و برای رسیدن به این جایگاه تلاش‌های هماهنگ انجام شود. دی. اس. هودا (2019) در گزارشی تحت‌عنوان «استراتژی امنیت ملی هند» پس از بررسی جایگاه هند در امور جهانی به بررسی

چگونگی رسیدن به همسایگی امن و تأمین امنیت منطقه‌ای به ارائه برخی راهکارها در زمینه ارتقای ظرفیت‌های هند می‌پردازد. به بیان وی، لزوم توجه به اقیانوس هند یکی از این راهکارها است، زیرا تأمین امنیت اقیانوس هند در ارتباط مستقیم با امنیت هند است. این گزارش حضور دریایی چین در این اقیانوس را تهدیدی برای هند می‌داند.

«تحول دکترین استراتژیک هند: روندها و مسیرها» به قلم سومار اقبال بابر و محمد ندیم میرزا (2021) از دیگر آثار در این زمینه است. به بیان نویسندگان، هند از موقعیت یکی از بزرگ‌ترین حامیان جنبش عدم تعهد تا تبدیل شدن به هژمون منطقه‌ای، تحولات عظیمی را در تفکر استراتژیک خود پشت سر گذاشته است. این مقاله به تکامل این دگرگونی می‌پردازد و دکترین‌های نظامی اصلی همانند دکترین نهر، ساندرجی، کلد-استارت، همچنین دکترین دریایی هند، دکترین جنگ زمینی هند و دکترین نیروهای مسلح مشترک هند را شرح می‌دهد. این مقاله نشان می‌دهد که به‌رغم تغییر در استراتژی سیاست خارجی هند در دوران مختلف، لزوم تسلط بر اقیانوس هند اصلی تغییرناپذیر بوده است. «هند دریایی: تلاش برای هویتی استوار» نوشته پرات ناشری باسو (2021) به بررسی سیاست خارجی و گسترش نیروی دریایی هند می‌پردازد. به بیان نویسنده، پس از ۲۰۱۴، با توجه به سیاست‌های ملی، تمرکز بر توسعه ظرفیت دریایی افزایش یافته است. بنا به استدلال این مقاله، تغییر در چشم‌انداز دریایی هند در نتیجه الزامات استراتژیک ناشی از تحولات در منطقه هند و اقیانوس آرام بوده است. با این حال، ادامه تحول دریایی هند به رفع موانع موجود و در حال ظهور بستگی دارد و تحول در هویت دریایی هند مستلزم رویکردی جامع است که بایستی شامل توسعه زیرساخت‌های دریایی و ارتقای ظرفیت‌ها از نظر ایجاد چارچوب امنیتی دریایی در این پهنه اقیانوسی برای مبارزه با هرگونه چالش امنیتی و همچنین توسعه رهبری اقتصاد آبی و سایر ابتکارات باشد.

۲. بحث نظری پژوهش

بحث نظری پژوهش متمرکز بر نظریه‌های قدرت دریایی و عوامل لازم برای کسب آن است. منظور از قدرت دریایی، «سطحی از توانایی و قابلیت کشورها در محیط‌های دریایی و اقیانوسی به‌منظور تأمین منافع ملی خود و اعمال اراده خود بر دیگران و تغییر رفتار سایر بازیگران سیاسی، منطبق با اهداف و استراتژی ملی و نظامی کشور صاحب قدرت دریایی است.» (Allahverdizadeh and Karimi, 2023: 406-407). تحلیل و ارزیابی نظریه‌های قدرت دریایی ماهان، کوربت، ریچموند، وگتر، گورشکوف، تیل،

بوٹ و ... بیانگر آن است که عوامل و عناصر قدرت دریایی شامل عوامل و یا ابعاد نظامی و غیرنظامی است. عوامل و عناصر قدرت دریایی عبارت‌اند از: (۱) **عوامل جغرافیایی و سرزمینی**: دسترسی به آب‌های آزاد؛ طول خط ساحلی؛ اضلاع دریایی کشور؛ ویژگی‌های اقلیمی و ژئومورفولوژیک خط ساحلی (وضعیت ناهمواری منطقه ساحلی)؛ وسعت سرزمین و گستره سرزمینی کشور؛ وسعت مناطق دریایی؛ جزایر؛ دسترسی به خطوط شبکه ارتباطی دریایی؛ بنادر و شهرهای ساحلی؛ پیوند شبکه‌های ارتباطی داخل کشور با منطقه ساحلی. (۲) **عوامل ژئوپلیتیکی**: فاصله و موقعیت جغرافیایی کشور نسبت به دشمنان، قدرت‌ها و مناطق بحرانی؛ تعداد همسایگان مرزی (خشکی و دریایی)؛ وضعیت صلح و جنگ با همسایگان (تنش‌های مرزی) و امنیت مرزهای آبی و خشکی؛ دسترسی به تنگه‌ها، گذرگاه‌های دریایی و نقاط کنترل؛ پیوند استراتژیک نیروی دریایی با نیروی خشکی، هوایی و فضایی. (۳) **عوامل انسانی و اجتماعی**: تعداد جمعیت کشور؛ جمعیت فعال کشور؛ تراکم جمعیت در منطقه ساحلی؛ پرسنل و نیروی انسانی فعال در عرصه دریایی (غیرنظامی)؛ روحیه و علاقه دریانوردی مردمان کشور؛ سنت دریایی یا قاره‌ای کشور (فرهنگ و تمدن دریایی و یا خشکی). (۴) **عوامل اقتصادی و صنعتی**: درآمد سرانه؛ ثبات اقتصادی کشور؛ ثروت دریایی (ذخایر معدنی و غیرمعدنی)؛ حجم ناوگان تجاری (تعداد ناوگان و تناژ کشتی‌های تجاری و نفتی)؛ ناوگان ماهیگیری؛ صنایع دریایی (کشتی‌سازی، صنعت اکتشاف نفت و گاز و مواد معدنی، صنعت شیلات، تأمین تجهیزات و قطعات لازم برای ساحل، بنادر و کشتی‌ها و...)؛ حجم تجارت دریایی (صادرات و واردات دریایی)؛ بیمه دریایی؛ میزان سرمایه‌گذاری داخلی و بین‌المللی در حوزه دریایی؛ بودجه بخش‌های مرتبط با دریا و نیروی دریایی. (۵) **عوامل نظامی کشور (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری)**: تعداد نیروی مسلح دریایی (تعداد سرباز و پرسنل نظامی دریایی)؛ کشتی‌ها (تعداد و انواع)؛ زیردریایی‌ها (تعداد و انواع)؛ ناو هواپیمابر (تعداد)؛ شناورهای ساحلی (آبی - خاکی و گارد ساحلی)؛ تجهیزات نظامی (انواع و تعداد)؛ پایگاه‌های نظامی ساحلی، دریایی و فضایی (تعداد)؛ هواپیماها (تعداد)؛ هواپیمایی دریایی)؛ ماهواره‌ها (انواع و تعداد)؛ کیفیت آموزش و میزان حرفه‌ای بودن نیروی نظامی دریایی؛ فرماندهی نیروی دریایی؛ ساختار نیروی دریایی و انعطاف‌پذیری آن؛ تاکتیک، عملیات و مأموریت دریایی. (۶) **عوامل سیاسی و نهادی (داخلی و بین‌المللی)**: عوامل سیاسی و نهادی داخلی: نوع نظام سیاسی کشور؛ استراتژی ملی (خط‌مشی و اراده سیاسی حکومت)، استراتژی نظامی کشور؛ استراتژی دریایی کشور؛ نظام اداری؛ مؤسسات و مراکز آموزش دریایی؛ نگرش دریایی رهبران سیاسی

و نهادهای ملی؛ ثبات و یا عدم ثبات سیاسی داخلی. عوامل سیاسی و نهادی بین‌المللی: ارتباطات بین‌المللی؛ عضویت در سازمان‌های دریایی؛ حضور در ائتلاف(ها)ی بین‌المللی؛ نظام ژئوپلیتیک منطقه‌ای و جهانی (نظام سیاسی بین‌المللی)؛ جهانی‌شدن؛ حقوق بین‌الملل؛ بحران‌های جهانی (همانند: بحران اقتصادی، انواع مخاطرات انسانی و طبیعی همه‌گیر). (۷) عوامل تکنولوژیک و فن‌آوری اطلاعات: سطح تکنولوژی کشور؛ سطح فن‌آوری و تکنولوژی در عرصه دریا، خشکی، هوا و فضا؛ زیرساخت ارتباطات و اطلاعات (Allahverdizadeh, 2023).

رابطه بین قدرت دریایی با قدرت جهانی مربوط به تحولات ژئواستراتژیکی بعد از قرن پانزدهم است. با شکل‌گیری قدرت‌های دریایی، مقیاس جغرافیایی گسترش قدرت‌ها، مقیاس جهانی بود (Crisher and Souva, 2014: 604). ماهان، استراتژیست و مورخ دریایی ایالات متحده در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، بر این عقیده بود که دریا یک بزرگراه است و قدرت دریایی مربوط به کنترل این بزرگراه است؛ امری که نه تنها حضور گسترده نیروی دریایی، بلکه ناوگان تجاری بزرگ و همچنین پایگاه‌ها و مستعمرات خارج از کشور را می‌طلبد. از نظر وی، این‌ها نه تنها عناصر قدرت دریایی بلکه قدرت جهانی بودند؛ ماهان هرگز شک نداشت که عظمت ملی با قدرت دریایی مرتبط است (Cuyvers, 1993: xiii). ماهان استدلال کرد که بریتانیا از تولید با ضرورت مبادله محصولات، حمل‌ونقل (و کشتیرانی) و مستعمرات که عملیات حمل‌ونقل را تسهیل و گسترش می‌دهند و با تأمین نقاط امن از تجارت محافظت می‌کنند، استفاده کرد. بریتانیا با بهره‌گیری از این شرایط، موجب افزایش سلطه طولانی امپراتوری بریتانیا گردید (Martel, 2015: 104). گورشکوف، استراتژیست و ژنرال دریایی شوروی، بر این اعتقاد بود کشورهای که نیروهای دریایی [قوی] در اختیار ندارند، مدت زیادی نتوانسته‌اند مقام یک قدرت بزرگ را حفظ کنند؛ این امر به دلیل اهمیت اقتصادی و اهمیت استراتژیک دریا بوده است و امروزه همه قدرت‌های بزرگ مدرن، دولت‌های دریایی هستند (Ranft and Till, 1983: 50). مدلسکی و تامپسون نقش قدرت نظامی دریایی در شکل‌گیری سیاست‌های جهانی به‌ویژه چرخه‌های قدرت جهانی را در دوره ۵۰۰ ساله بررسی کردند که این دوره از قرن شانزدهم تا اواخر قرن بیستم را شامل می‌گردد. به‌زعم آنان تسلط دریایی هر یک از قدرت‌های دریایی بر آب‌های جهان، موجب حاکمیت بر عرصه گیتی در قرون پیش گشته است (Modelski and Thompson, 1998). در واقع وصف قدرت دریایی شامل کشورهایی با عرصه نفوذ دریایی گسترده است که فراتر از آب‌های ساحلی خود در آب‌های آزاد حضوری

فعال داشته باشند و کنشگر عرصه دیپلماسی دریایی، تجارت دریایی، صلح و امنیت دریایی باشند. کشورهای که در مناطق دریایی خود حضور دارند و حضور نسبی کمتری در آب‌های آزاد بین‌المللی در سطح کروی دارند، صلاحیت احصاء قدرت دریایی را ندارند و باید از چنین قدرت‌هایی با عنوان قدرت ساحلی و یا قدرت دریایی قاره‌ای یاد گردد (Børresen, 2004: 255). توانایی قدرت ساحلی برای کنترل دریایی، محلی است و قدرت آن در چارچوب قوانین مناطق دریایی است (Børresen, 1994: 154). با این توضیحات، احصاء قدرت دریایی (اعم از نیروی نظامی دریایی و عوامل غیرنظامی قدرت دریایی) برای ارتقاء به قدرت جهانی، متغیری مهم و ضروری است و هیچ قدرتی نمی‌تواند در عرصه جهانی قدرتمند باشد، مگر اینکه حضوری پایدار، منسجم و قوی در عرصه دریایی داشته باشد. لازم به ذکر است، با توجه به عدم امکان بررسی تمامی مؤلفه‌های هفت‌گانه اشاره‌شده، پژوهش مزبور تنها برخی از مؤلفه‌های قدرت دریایی هند اعم از عوامل جغرافیایی - سرزمینی و ژئوپلیتیکی، نظامی، سیاسی و نهادی را به بحث گذاشته است.

۳. یافته‌های پژوهش

۳-۱. اهمیت موقعیت ژئواستراتژیک و محیط امنیتی اقیانوس هند در قدرت دریایی هند

هند از لحاظ ژئواستراتژیک و اقتصادی وابستگی عظیمی به اقیانوس هند دارد و ۹۰ درصد از تجارت این کشور از بنادر و مسیرهای دریایی انجام می‌گیرد. ادعای رهبری هند بر اقیانوس مجاور خود، با توجه به منافع که برای هند مترتب می‌گردد، گزاف نیست. هند با داشتن موقعیت جغرافیایی و ژئواستراتژیک مناسب در اقیانوس هند همانند موقعیت جغرافیایی شبه‌جزیره‌ای، مرزهای آبی طولانی، توپوگرافی ساحلی ملایم و موقعیت جغرافیایی مرکزی در اقیانوس هند، همواره در طول تاریخ مدون خود از رویدادهای دریایی متأثر بوده است و این کشور در دوره‌های تاریخی از میراث دریایی قابل‌توجهی برخوردار بوده است (Scott, 2015: 467-468). صنعت دریانوردی هند باستان بسیار پیشرفته بود، زیرا قدرت‌های دریایی همانند پانديا، چولا و چندین قدرت دریایی دیگر در مقاطع مختلف زمانی در جنوب هند ظهور کردند و روابط تجاری و فرهنگی نزدیکی با امپراتوری روم و منطقه عربی از طریق اقیانوس هند برقرار کردند. از دوره ظهور مغول‌ها در سال‌های ۱۵۰۰ میلادی و در طول دوره مدرن استعماری سال‌های ۱۹۰۰ میلادی، هند تا حد زیادی میراث دریایی خود را رها کرد و برتری به قدرت‌های اروپایی رسید. در این دوره، هندی‌ها، ترس و نگرانی خود را به تجاوز و دفاع در برابر مردمان توده خشکی آسیا

در شمال متمرکز کردند (Carter, 1996: 1-2). هند به دلیل شرایط استعماری که تجربه کرده بود و درگیرهای مرزی و سرزمینی با چین و پاکستان، بیشتر رویکرد قاره‌ای در دهه‌های پیش داشته است، به عبارتی «قدرت قاره‌ای» بوده است. در ضمن هویت و تمدن شبه‌قاره هند، خشکی محور بود و رویکرد خودکفایی و درون‌گرایی، ناشی از نگاه قاره‌ای این منطقه است. هزاران سال است که تهدیدات نظامی برای هند عمدتاً از شمال غرب هند بوده است و این با تجربه هند در قرن بیستم تقویت شد. این تهدیدات خشکی، از شمال شرقی (ژاپن، ۱۹۴۱-۱۹۴۵)، شمال غربی (پاکستان، ۱۹۴۷ و پس از آن) و شمال (چین، ۱۹۶۲ و پس از آن) بوده است. تداوم تهدیدها در مرزهای غربی و شمالی هند و شورش‌های داخلی، منجر به این شده است که ارتش [نیروی زمینی] در مقایسه با نیروی دریایی، موقعیت مسلطی در نهادهای نظامی هند داشته باشد (Brewster, 2012: 26; 2014: 33).

چشم‌انداز راهبردی، رویکرد قدرت دریایی و استراتژی بزرگ هند برای حضور مؤثر در اقیانوس هند و آب‌های بیرونی از سال ۱۹۹۸ با دولت «حزب خلق هند» مشهود شد و از سال ۲۰۰۴ توسط دولت کنگره حفظ شده است (Scott, 2006). در حال حاضر به دلیل نیازهای ژئواستراتژیک هند برای حضور در اقیانوس هند به منظور پشتیبانی و حمایت از اقتصاد دریایی، تأمین امنیت خطوط مواصلاتی دریایی (Karimi, 2022) و همچنین خطر تهدیدهای نظامی از جانب دریا توسط رقبای منطقه‌ای (چین و پاکستان)، نگاه هند به اقیانوس هند و آب‌های آزاد تغییر یافته است (Rajan, 2010).

از دیدگاه دهلی‌نو، ملاحظات کلیدی امنیتی اقیانوس هند شامل دسترسی ناوگان قدرتمندترین کشورهای دنیا به اقیانوس هند، حضور جمعیت بزرگ اسلامی در سواحل اقیانوس و در داخل آن؛ ثروت نفتی خلیج فارس، گسترش قدرت نظامی متعارف و سلاح‌های هسته‌ای در میان کشورهای منطقه، اهمیت تنگه‌های کلیدی برای امنیت دریایی هند و گرایش تاریخی اقوام یا قدرت‌های قاره آسیا (هند-آریایی‌ها، مغول‌ها، روسیه) برای سرازیر شدن دوره‌ای از داخل آسیا به سمت اقیانوس هند است. از این لحاظ موقعیت هند در این محیط گاهی با ایتالیا در دریای مدیترانه مقایسه شده است (Berlin, 2006: 60). در دوره حاضر، به این ملاحظات امنیتی، باید وجود دولت‌های ورشکسته، سازمان‌های تروریستی و جنایتکار غیردولتی بین‌المللی، دزدی دریایی، جدایی‌طلبی و افراطی‌گرایی در برخی واحدهای سیاسی پیرامون اقیانوس هند را اضافه نمود. تضمین امنیت دریایی هند به همراه جزایر این کشور، اطمینان از امنیت شبکه‌های ارتباطی دریایی و نقاط کنترل، تضمین اکتشاف و بهره‌برداری از منابع دریایی اقیانوس هند و محدود کردن نفوذ بی‌مورد قدرت‌های خارجی، از منافع استراتژیک هند در اقیانوس هند است.

(Vermeer, 2017: 6). بنابراین ناوگان دریایی هند باید در مقابل تهدیدات مزبور تقویت گردد. در نگاه بسیاری از هندی‌ها، محیط امنیتی هند باید از تنگه مالاکا تا تنگه هرمز و از سواحل آفریقا تا سواحل غربی استرالیا گسترش یابد. تأکید برخی از هندی‌ها [برای استیلاء] بر شمال اقیانوس هند است، اما برای برخی دیگر این قلمرو حتی ساحل اقیانوس هند در قطب جنوب را شامل می‌شود (Berlin, 2006: 60). هند به دلیل شرایط تاریخی و استعمار، رویکرد ارزشی و اخلاق‌گرایی هندی‌ها، ایده کشور برتر شبه‌قاره هند و عدم وابستگی استراتژیک به قدرت‌های جهانی، در مجموع تمایلی به حضور قدرت‌های دریایی در اقیانوس هند نداشته است. ضمن اینکه جاه‌طلبی ارتقاء به قدرت بزرگ از طرف هند، در این تمایل نقش داشته است.

هند، اقیانوس هند را عمق استراتژیک و فضای تنفسی برای ارتباط با کشورهای دنیا و رشد اقتصادی خود می‌داند. در عین حال، هند در مرزهای شمالی و شمال غربی خود با خطر تهدید حاکمیت و تمامیت سرزمینی از جانب چین و پاکستان مواجه است. سایر بازیگران خشکی آسیای جنوبی اعم از نپال، بوتان و بنگلادش از قدرت و وزن ژئوپلیتیکی مناسبی برخوردار نیستند تا هند با تعامل با آنان در مقابل دو رقیب اصلی خود در منطقه، مقابله نماید. وضعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی هند با عبارت مشابهی توسط سیکری بیان شده است. به‌زعم سیکری (2013: 250)، «منافع هند در اقیانوس هند صرفاً دفاعی نیست، اگر هند آرزوی تبدیل شدن به یک قدرت بزرگ را دارد، تنها جهتی که می‌تواند نفوذ استراتژیک خود را گسترش دهد، آن سوی دریاها است».

۳-۲. اقدامات هند برای ارتقاء به قدرت دریایی پیشرو در اقیانوس هند

۳-۲-۱. اقدامات نظامی هند

۳-۲-۱-۱. ابتکارات نظامی هند در اقیانوس هند

هند در شکل‌گیری رزمایش‌های دریایی حضور چشم‌گیری دارد. تمرینات چندجانبه دریایی «میلان» در خلیج بنگال، توسط هند از سال ۱۹۹۵ سازمان‌دهی شده است. تمرینات نظامی میلان تحت نظارت فرماندهی پورت بلر در جزایر آندمان و نیکوبار و ویساخاپاتنام، آندرا پرادش تحت فرماندهی نیروی دریایی شرقی، انجام یافته است. در سال‌های ۲۰۱۲، ۲۰۱۴ و ۲۰۱۸، این تمرینات شامل طیف گسترده‌ای از کشورهای اقیانوس هند، شرق و جنوب‌شرق آسیا، اقیانوسیه، خلیج فارس و ساحل شرق آفریقا همانند موریس، سیشل، مالدیو، هند، سریلانکا، بنگلادش، کامبوج، میانمار، تایلند، مالزی، سنگاپور، اندونزی،

استرالیا، نیوزیلند، ژاپن، برونئی، ویتنام، فیلیپین، کنیا، عمان و تانزانیا بود. میلان اساساً تبدیل به یک بیانیه سیاسی و تمرین شبکه‌ای گردید که نشان‌دهنده توانایی هند برای ایفای نقش فعال و پیشرو در قبال سایر کشورهای اقیانوس هند-آرام، بدون محدودیت حضور قدرت‌های خارجی بزرگ‌تری همانند ایالات متحده و چین است (Scott, 2015: 468-469). تا سال ۲۰۲۲، چین و ایالات متحده در تمرینات و نشست‌های میلان حضور نداشتند. در سال ۲۰۲۲ کشورهای بیشتری از مناطق پیرامون اقیانوس هند-آرام در تمرین دریایی میلان شرکت داشتند.

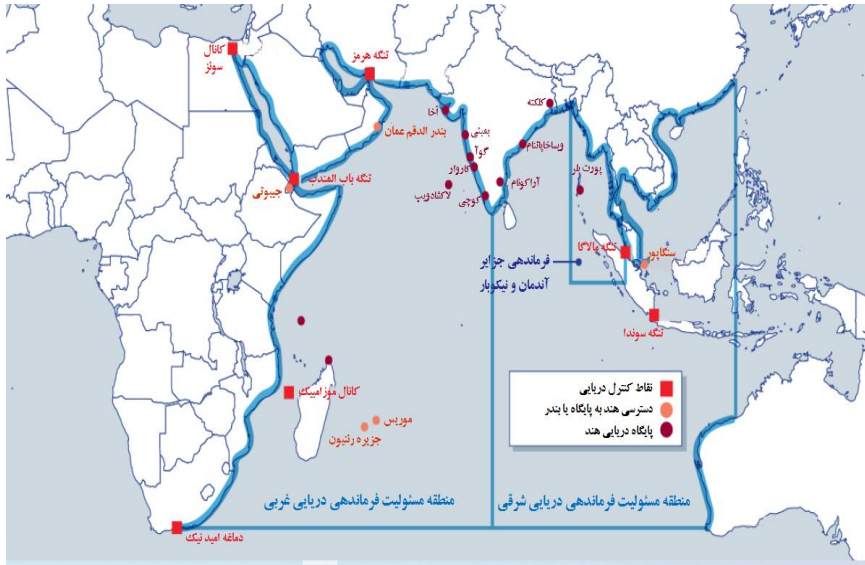
هند با بازیگران فرامنطقه‌ای همانند ایالات متحده، ژاپن، استرالیا، فرانسه و کشورهای جنوب شرق آسیا، ارتباطات و همکاری دریایی گسترده‌ای دارد. رزمایش‌های دریایی هند با ایالات متحده و برخی از کشورهای منطقه دریایی اقیانوس هند و آرام یعنی ژاپن و استرالیا در پهنه اقیانوس هند و آرام، بیان‌گر اهمیت این حوزه آبی برای هند است. این رزمایش‌ها در چارچوب گفتگوی چهارجانبه امنیتی و با شرکت کشورهای عضو پیمان یعنی هند، ایالات متحده، استرالیا و ژاپن، معمولاً به صورت دوره‌ای در هر یک از کشورها و مناطق مختلف اقیانوس هند-آرام برگزار می‌گردد. این رزمایش‌ها بیشتر در راستای کنترل تحرک دریایی چین و مقابله با قدرت نظامی و دریایی این کشور است؛ راهبرد اصلی گفتگوی امنیتی کواد، اقیانوس هند و آرام (ایندو-پاسیفیک) آزاد و باز است.

هند و ایالات متحده با برقراری یک گفتگوی استراتژیک در سطح ۲+۲ (وزرای خارجه و دفاع دو کشور) و تقویت قابلیت همکاری از طریق تمرینات دوجانبه و موافقت‌نامه‌های تأمین، ارتباطات و تدارکات، یکدیگر را به‌عنوان هم‌پیمان طبیعی [بدون اتحاد استراتژیک] در ایندو-پاسیفیک معرفی می‌کنند. هند همکاری خود را با ایالات متحده در غرب اقیانوس هند، مراکز فرماندهی اقیانوس هند، اقیانوس آرام، فرماندهی مرکزی و فرماندهی آفریقایی تقویت کرده است. هند با برقراری گفتگوهای ۲+۲ در سطح وزیران خارجه و دفاع، افزایش تعداد تمرینات نظامی دوجانبه و همکاری در زمینه توسعه زیرساخت‌ها، روابط خود را با ژاپن نیز تقویت کرده است و روابط خود را با استرالیا به سطح «همکاری-های جامع راهبردی» ارتقاء داده است (Bebhoodninejad and Taqavinejad, 2021: 161-2). هند و ژاپن در کنار شرکت در رزمایش مشترک دریایی مالابار [و حضور در کواد] یک پیمان دفاعی برای ثبات منطقه اقیانوس هند امضاء کردند (Doyle and Rumley, 2019: 109). هند در عین حال با قدرت‌های اصلی آسیا یعنی ژاپن، استرالیا، کشورهای جنوب شرق آسیا و «آ.سه.آن»، نظیر ویتنام، اندونزی و سنگاپور همکاری استراتژیک و روابط راهبردی برقرار کرده است (Rajagopalan, 2020: 85-88). هند واحدهای

دریایی قدرتمند خود را به منظور تمرین با نیروی دریایی قدرت‌های فرامنطقه‌ای به خلیج بنگال، دریای عربی، خلیج عدن و دماغه امیدنیک اعزام کرده است. تعداد کشورهای شرکت‌کننده در این تمرین‌های نظامی از ۵ کشور در سال ۱۹۹۵ به ۷ کشور در ۱۹۹۷، ۸ کشور در ۲۰۰۳، ۹ کشور در ۲۰۰۵ و ۱۳ کشور در ۲۰۰۸ افزایش یافته است (Aghajani and Asgari, 2010: 52). هند در فوریه ۲۰۰۷ تمرین نظامی «تروپکس» را برگزار کرد که در آن ناو هواپیمابر، ناوچه، ناوشکن و کشتی‌های جنگی حضور داشتند (Scott, 2007-08: 15).

۲-۱-۲. ناوگان نظامی هند در اقیانوس هند

در سال ۱۹۹۶، نیروی دریایی هند، متشکل از دو ناوگان دریایی شرقی و غربی بود. پایگاه اصلی ناوگان شرقی در ویساخاپاتنام در خلیج بنگال قرار داشت و پایگاه اصلی ناوگان غربی در بمبئی، در دریای عربی مستقر بود. ناوگان شرقی عمدتاً از کشتی‌های قدیمی‌تر و سابق بلوک شرقی تشکیل شده است، در حالی که ناوگان غربی عمدتاً کشتی‌های جدیدتر و توانمندتر هستند که عمدتاً از کشورهای غربی خریداری شده‌اند. نیروی دریایی هند، شامل سه فرماندهی اصلی در مناطق ساحلی شرقی، جنوبی و غربی است که فرماندهی شرقی در ویساخاپاتنام، فرماندهی جنوبی در کوچی در سواحل جنوب غربی و فرماندهی غربی در بمبئی است. علاوه بر فرماندهی اصلی، نیروی دریایی هند، سه فرماندهی فرعی بزرگ دارد: هوانوردی دریایی و منطقه گوا (در گوا، در ساحل غربی بین بمبئی و کوچی)، زیردریایی‌ها (در ویساخاپاتنام)، استحکامات نظامی در جزایر آندامان و نیکوبار (پورت بلر) واقع در جنوب شرقی خلیج بنگال (Carter, 1996: 7). در ضمن، هند پایگاه‌هایی دریایی متعدد همانند لاکشادویپ در جزیره لاکشادویپ واقع در دریای عرب و در کاروار، ساحل غربی کشور دارد. پایگاه دریایی کاروار، سومین پایگاه دریایی بزرگ هند است؛ این پایگاه دریایی در قالب پروژه پرنده دریایی هند قرار می‌گیرد. هند در قالب این پروژه، مبادرت به احداث پایگاه دریایی کاروار و راه‌اندازی ایستگاه نیروی هوایی، انبار تسلیحات دریایی و سیلوهای موشکی با هدف تأمین امنیت مسیرهای دریایی در دریای عرب کرده است (Pant, 2016: 187) (نقشه ۱).

نقشه ۱: پایگاه‌های دریایی هند در منطقه دریایی اقیانوس هند

Source: (Kliman et al., 2019)

بر اساس آمار سال ۲۰۱۰، تعداد کشتی‌های جنگی نیروی دریای هند به این قرار است: ۱۷ زیردریایی تاکتیکی؛ ۲۸ کشتی گشت دریایی؛ ۱۲ ناوچه؛ ۸ ناوشکن؛ ۲۴ رزم‌ناو و ۱ ناو هواپیمابر (Aghajani and Asgari, 2010: 60). در سال ۲۰۱۹، نیروی دریایی هند تنها یک ناو عملیاتی، ۱۳۶ کشتی و زیردریایی و ۲۱۹ هواپیما در اختیار داشت (Kliman et al., 2019). امروزه به نظر می‌آید که هند بعد از ایالات متحده، روسیه، فرانسه و بریتانیا و همراه با برخی کشورها همانند چین، برزیل، ایتالیا و ... به قدرت دریایی منطقه‌ای تبدیل شده است. هند در سال‌های اخیر از اولین ناو هواپیمابر بومی خود موسوم به کلاس «ویکرانت» رونمایی کرده است. به نظر می‌رسد امروزه نیروی دریایی هند دارای دو یا چند فروند ناو هواپیمابر است و به تکنولوژی ساخت زیردریایی اتمی، موسوم به زیردریایی اتمی کلاس «آری هانت»، دست یافته است. چین با استقرار زیردریایی کلاس «جین» در هاینان، هند را به سرعت بخشیدن به پروژه زیردریایی هسته‌ای بومی خود که برای بیش از یک دهه با نیروی دریایی هند در حال ساخت بوده است، سوق داد. برنامه‌ریزان نیروی دریایی هند، استدلال می‌کنند که اگر هند بخواهد آمادگی عملیاتی مستمر در اقیانوس هند را حفظ کند، از خطوط دریایی در خلیج فارس محافظت کند و بر فعالیت‌های چین در

خلیج بنگال نظارت کند، حداقل به سه ناو هواپیمابر و پنج زیردریایی هسته‌ای نیاز دارد (Pant, 2016: 188).

۲-۲-۳. سیاست‌های دریایی هند در اقیانوس هند

۱-۲-۲-۳. سیاست دریایی بین‌المللی هند

ترتیبات (نهادهای) دولتی در اقیانوس هند با محوریت هند

هند در ترتیبات امنیتی چندجانبه با تعهدات متقابل و با حضور کشورهای بزرگ‌تر مشارکت ندارد. خودمختاری استراتژیک و یا اندیشه عدم‌تعهد، عامل اصلی بی‌میلی هند برای مشارکت در ترتیبات امنیتی چندجانبه است. در اقیانوس هند، هند فقط برای ایجاد روابط امنیتی نزدیک با کشورهای بسیار کوچک یا ضعیف اشتیاق نشان داده است. هند نسبت به درهم‌تندگی با کشورهای بزرگ‌تر محتاط‌تر بوده است (Brewster, 2014: 24)؛ این اندیشه در عدم ایجاد اتحاد استراتژیک با ایالات متحده مؤثر بوده است. مثال بارز این امر گفتگوی چهارجانبه امنیتی یا «کواد» است. گفتگوی چهارجانبه امنیتی با مشارکت ایالات متحده، ژاپن، استرالیا و هند در محور ژئوپلیتیکی ایندو-پاسیفیک تعریف می‌گردد. کواد یک ائتلاف امنیتی چندجانبه با تعهدات متقابل کشورها نیست؛ بلکه اعضای در قالب گفتگوهای امنیتی، تمرینات و عملیات دریایی و مشاوره‌های نظامی-امنیتی، با یکدیگر همکاری می‌کنند. هند بعد از درگیری‌های مرزی هیمالیا با چین در سال ۲۰۲۰ و کشته شدن ۲۰ سرباز این کشور، موضع رسمی در رابطه با چهارچوب کواد داشته است و از نگاه غیررسمی به آن فاصله گرفته است.

اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای حاشیه اقیانوس هند، در سال ۱۹۹۷ با ابتکار هند و موریس شکل یافت؛ اتحادیه مزبور از عملکرد و کارکرد مستحکم، قوی و انسجام‌بخش برخوردار نیست و کشورهای ساحلی برای اجماع منطقه‌ای و پذیرش اصول جمعی، مسیری طولانی دارند. هند نوعی چندجانبه‌گرایی با ماهیت ارزشی و هنجاری هندی را در سازمان چیره کرده است. بنابراین همه ویژگی‌های چندجانبه‌گرایی منطقه‌ای که با همکاری پایدار، ساختار نهادی مستقل، نهادسازی و هویت‌سازی مشخص می‌گردد، از بین رفته است (Doyle and Rumley, 2019: 109). همچنین هند در برپایی سمپوزیوم دریایی اقیانوس هند در سال ۲۰۰۸ نقش رهبری را ایفاء کرد. یکی از نشانه‌های این امر این بود که هند با موفقیت تلاش چین برای پیوستن به این سازمان را در سال ۲۰۰۹ مسدود کرد. همچنین هند در طرح دریایی «شبکه نقطه آبی» ایالات متحده که به منظور تقابل با طرح چینی «یک کمربند-یک جاده» یا «ابتکار کمربند-

جاده» است، مشارکت دارد. ائتلاف‌های دریایی مزبور در تقابل با اهداف و فعالیت‌های چین قرار دارد. بنابراین هند به دنبال همکاری‌های چندجانبه با کشورهای دارای منافع مشترک است.

سیاست همسایگی هند

سیاست «همسایگی بسط‌یافته» و یا «نخست همسایگی»، زیربنای سیاست خارجی هند در دهه ۹۰ قرن پیش بود که به نحوی بر سیاست دریایی و تعامل با همسایگان دریایی این کشور در اقیانوس هند تأثیر فزاینده گذاشته است. سیاست همسایگی بیشتر بر نگرانی‌های امنیتی هند متمرکز است؛ این سیاست ابتدا بر همسایگان منطقه‌ای کمتر دیده‌شده هند، همانند سریلانکا و مالدیو متمرکز است (Baruah, 2022) و در حلقه بعد بر کشورهای شرق و غرب آسیا و بازیگران استراتژیک بزرگ تأکید دارد. دامنه جغرافیایی مناطق ذیل سیاست همسایگی هند، کشورهای منطقه آ.سه.آن - اقیانوس آرام، آسیای مرکزی، خلیج فارس، غرب آسیا، شمال آفریقا و حاشیه اقیانوس هند را دربر می‌گیرد (Doyle and Rumley, 2019: 94-95). به گفته موکرجی (2007) وزیر خارجه سابق هند، هند به‌عنوان یک قدرت دریایی مسئول، به‌طور فعال در ایجاد ظرفیت و هماهنگی عملیاتی برای مقابله با تهدیدات بازیگران غیردولتی، امدادرسانی در بلایا، حمایت از مأموریت‌های حفظ صلح و نجات سازمان ملل متحد مشارکت می‌نماید و در عین حال دیپلماسی دریایی جزء ضروری سیاست هند است. بنابراین هند با همسایگان دریایی خود در اقیانوس هند و کشورهای شرق و جنوب شرق آسیا، تعاملات و دیپلماسی دریایی را از قرن جدید میلادی شروع کرده است و در این راستا با کشورهای جنوب شرق آسیا و آ.سه.آن در مورد امنیت دریایی، گشت‌زنی دریایی و مانورهای (تمرین) دریایی همکاری داشته است. در عین حال رهبران سیاسی هند به دنبال تقویت و بهبود روابط با کشورهای ساحلی و جزیره‌ای پیرامون اقیانوس هند هستند.

ساگار

در ابتکار «ساگار» تعامل با کشورهای حوزه اقیانوس هند (همچنین اقیانوس آرام) در تأمین امنیت دریایی، افزایش آگاهی دریایی و سیستم یکپارچه نظارت بر ساحل اهمیت بالایی دارد. بنابراین کمک‌های مالی و فنی هند به کشورهای جزیره‌ای اقیانوس هند در تأمین امنیت ساحلی و دریایی به‌ویژه در مناطق دریایی؛ مقابله با دزدی دریایی؛ مقابله با مخاطرات طبیعی و انسانی دریایی؛ مشارکت در عملیات جستجو، امداد، نجات و اقدامات بشردوستانه؛ نصب ایستگاه‌های راداری ساحلی و دریایی در هند و کشورهای حاشیه اقیانوس هند و در اختیار گذاشتن تجهیزات ساحلی-دریایی همانند کشتی‌های گشت‌زنی ساحلی

به کشورهای جزیره‌ای اقیانوس هند، نمونه‌هایی از تعاملات دریایی هند با همسایگان است که در ذیل پروژه ساگار قرار می‌گیرند. هند به‌طور فزاینده‌ای بر آگاهی از حوزه دریایی، لجستیک و نظارت زیرسطحی در سراسر گستره وسیع اقیانوس هند تمرکز کرده است. این امر در توسعه امکانات نظارت دریایی هند و خرید تعداد فزاینده‌ای از کشتی‌های گشتی دریایی و هواپیماهای ضد زیردریایی پیشرفته همانند P-8I، همراه با سیستم‌های بدون سرنشین با برد بلند و با استقامت طولانی همانند «نگهبان دریا» منعکس شده است. همچنین در این راستا هند مبادرت به توسعه امکانات جمع‌آوری اطلاعات دو منظوره، زنجیره‌های رادار ساحلی تا مراکز ادغام اطلاعات دریایی، با کشورهای جزیره‌ای کوچک از ماداگاسکار تا سیشل کرده است. نیروی دریایی هند همچنین سرعت استقرار عملیاتی خود را در واکنش به افزایش محسوس فعالیت نیروی دریایی ارتش آزادی‌بخش خلق چین افزایش داده است و در اکتبر ۲۰۱۷ اعلام کرد، برنامه‌هایی را برای حضور مستمر کشتی‌های جنگی همراه با هواپیماهای نظارتی در امتداد نقاط کنترل بحرانی به منظور اجرای «طیفی از عملیات» دارد. هواپیماهای P-81 نیروی دریایی هند، مرتباً بر فراز خلیج بنگال و دریای آندامان پرواز می‌کنند و نیروی هوایی هند شروع به پرواز برخی از جنگنده‌های سوخو خط مقدم خود از طریق فرماندهی آندامان و نیکوبار کرده است (Kliman et al., 2019). با این توضیح که از اکتبر ۲۰۱۷، نیروی دریایی هند طرحی با عنوان آرایش نظامی مأموریت-پایه را آغاز کرده است تا بر اقیانوس هند نظارت داشته باشد و حداکثر ۱۵ کشتی جنگی را در هر زمان در مناطق مختلف دریایی اقیانوس هند مستقر کند. این طرح طیف کاملی از مأموریت‌ها، از جمله مبارزه با دزدی دریایی در خلیج عدن، نظارت معمول و واکنش به شرایط اضطراری و همچنین نقش نیروی دریایی به‌عنوان «تأمین‌کننده امنیت» در اقیانوس هند از طریق کمک به همسایگان آسیب‌دیده در بلاهای طبیعی را شامل می‌شود. این کشتی‌ها توسط امکانات هوانوردی نیروی دریایی هند پشتیبانی می‌شوند و از طریق یک مجموعه ارتباطات ماهواره‌ای بومی به شبکه متصل می‌شوند (Lean Collin, 2019).

حضور در آب‌های اقیانوس هند، غرب اقیانوس آرام و همکاری استراتژیک با ایالات متحده، ژاپن، استرالیا و کشورهای آسیه‌آن، از اهداف مهم سیاست خارجی هند در پروژه ساگار است. ابتکار ساگار ترکیبی از دو سیاست «اقدام (یا نگاه) در شرق» و «تعامل با کشورهای خاورمیانه» [و همچنین سیاست ایندو-پاسیفیک] است؛ بنابراین این ابتکار از دیدگاه هند پهنه وسیعی را شامل می‌گردد که از ساحل افریقا [شرق افریقا] تا جنوب شرق آسیا را دربر می‌گیرد. «سوشما سواراج»، وزیر امور خارجه پیشین

هند، این منطقه را به طور خاص تعریف کرد که از خلیج عدن در غرب، بندر چابهار در جنوب غرب ایران، به سمت شرق یعنی میانمار و تایلند امتداد می‌یابد. هند، پاکستان را به عنوان بخشی از این استراتژی همکاری منطقه‌ای نمی‌بیند. به طور مشابه، هند تلاش می‌کند تا پیشینه طولانی مناقشات مرز خشکی خود با چین را از سیاست گسترده‌تر خود در قبال اقیانوس هند جدا کند، حتی اگر مقابله با پکن یکی از اهداف دهلی‌نو باشد (Hannah, 2019).

سیاست «اقدام در شرق» هند با محوریت اقیانوس هند

هند در قالب سیاست نگاه به شرق تلاش دارد با محوریت اقیانوس هند در اقیانوس آرام و دریای جنوب چین نقش فعال داشته باشد. از اوایل دهه ۱۹۹۰، زمانی که هند سیاست نگاه به شرق خود را آغاز کرده است رابطه این کشور با آسیا و اقیانوسیه گسترده‌تر شده است (Singh, 2018b; Sikri, 2013: 112). هند همچنان آ.سه.آن را به عنوان هسته اصلی شرق آسیا و مرکز ثقل «ایندو-پاسیفیک» می‌بیند؛ به توسعه مناسبات خود با کشورهای ژاپن، کره جنوبی و کشورهای اقیانوسیه با محوریت استرالیا اقدام کرده است و بنابراین این سیاست تمامی آسیا و اقیانوسیه را شامل می‌شود. استراتژی ایندو-پاسیفیک هند توسط نخست‌وزیر مودی (2018) در گفتگوی شانگری-لا در سال ۲۰۱۸، در سنگاپور و در قالب مفهوم ساگار اعلام شد. مودی در گفتگوی شانگری-لا، اصل برابری همه ملت‌های «بزرگ و کوچک» را بیان کرد که اشاره‌ای به روابط چین با همسایه‌های کوچک‌تر آن است. سیاست «نگاه به شرق» و با «اقدام در شرق» هند در دوره بعد از جنگ سرد، به‌ویژه در دو دهه اخیر، به استراتژی ایندو-پاسیفیک ارتقاء یافته است.

مائوسام و مسیر پنبه

پروژه «مائوسام» طرحی فرهنگی در ارتباط با بادهای موسمی است. جوهره این طرح بر این پیش‌فرض تاریخی است که چگونه ضرورت اطلاع از جریان بادهای موسمی باعث انتقال دانش، تکنولوژی، سنت و عقاید بین جوامع حوزه اقیانوس هند شده است. بنابراین کشورهایی که محل مبادله پیام‌های موسمی هستند در تعامل با یکدیگر بوده و مبادلات فرهنگی بین آنان صورت می‌گیرد (Shafiee and Salehi, 2021: 1442). همچنین هند در سال ۲۰۱۵، برای مقابله با جاه‌طلبی‌های دریایی چین، سیاست «مسیر پنبه» برای کمک به ایجاد مشارکت‌های اقتصادی و استراتژیک هند با سایر کشورها از طریق احیای

مسیرهای باستانی اقیانوس هند که از طریق آن پارچه به شرق و غرب صادر می‌گردید، اعلام کرده است (Chaudhury, 2015)؛ این طرح شامل چین نمی‌شود.

گردنبند الماس

هند در پاسخ به استراتژی «رشته مروارید» چین، استراتژی «گردنبند الماس» را توسعه داده است. این اصطلاح برای اولین بار توسط «لالیت منسینگ» وزیر خارجه سابق هند در سال ۲۰۱۱ مطرح شد. گردنبند الماس هند شامل پایگاه خدماتی چانگی در سنگاپور، بندر چابهار در ایران، جزایر سیشل، بندر سابانگ در اندونزی و بندر الدقم در عمان است (نقشه ۲). در ضمن جزایر آندامان و نیکوبار هند، نقش استراتژیکی مهمی در استراتژی گردنبند الماس هند ایفاء می‌کنند. سرمایه‌گذاری چین در رشته مروارید از سرمایه‌گذاری هند در گردنبند الماس بیشتر است. تنها سرمایه‌گذاری قابل توجه هند که چین را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در سابانگ اندونزی، در نزدیکی تنگه مالاکا بوده است. حدود ۸۰ درصد واردات نفت چین از تنگه مالاکا عبور می‌کند؛ در نتیجه حضور هند در منطقه تا حدی چین را نگران می‌کند (Bhattacharya et al., 2021). در ضمن استراتژی گردنبند الماس بر ایجاد همکاری استراتژیک بین تمام قدرت‌های بزرگ دریایی [ایالات متحده، هند، ژاپن، استرالیا و ...] در اقیانوس هند متمرکز است. در راستای استراتژی گردنبند الماس و برای مقابله با تسلط چین بر نقاط کنترل در کانال موزامبیک، هند در سال ۲۰۱۵ توافقنامه‌ای را با سیشل امضا کرد تا از جزیره اسامپشن سیشل برای اهداف نظامی استفاده کند. این قرارداد در سال ۲۰۱۸ مورد بازنگری قرار گرفت تا به هند اجازه دهد تا زیرساخت‌های نظامی در جزیره اسامپشن بسازد. در سال ۲۰۱۵، هند همچنین با مقامات موریس به توافق رسید و نیروهای هندی با اطلاع قبلی به امکانات لازم در آگالگا دسترسی دارد و موریس اجازه توسعه باند پرواز و اسکله را به هند داده است (EPRS, 2023: 6). برای تکمیل استراتژی هند، کشورهای دیگر مانند ژاپن، ویتنام و کشورهای آسیای مرکزی مشارکت استراتژیکی با هند دارند (Javaid, 2020). هدف هند از ساخت بنادر، همکاری و امضای قراردادهای دوجانبه با کشورها، برای بهبود روابط تجاری و باز کردن مسیرهای تجاری مختلف است؛ این امر به هند کمک می‌کند تا با نفوذ چین در این کشورها مقابله کند (Jha, 2022). در ضمن از میان کشورهای آسیای مرکزی، هند در کشور تاجیکستان و احتمالاً مغولستان پایگاه نظامی دارد. بنابراین با اتصال بنادر و پایگاه‌های دریایی و خشکی، گردنبندی به دور کشور چین، هند، جنوب و جنوب شرق آسیا کشیده می‌شود (نقشه ۲).

نقشه ۲: استراتژی گردنبند الماس هند

Source: (Javaid, 2020)

۲-۲-۳. سیاست دریایی داخلی هند

هند در صحنه داخلی کشور و در حوزه پیرامونی دریایی خود در اقیانوس هند، به منظور توسعه اقتصادی و برای مقابله با «جاده ابریشم دریایی» چین، به سیاست‌هایی روی آورده است که بیان‌گر نقش ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی اقیانوس هند در سرنوشت ملی این کشور است. هند «سیاست اقیانوس هند» و به عبارتی سیاست و نقش دریایی را مطرح کرده است که تأکیدی بر «اقتصاد دریایانه» و موقعیت ژئواستراتژیک اقیانوس هند است. سیاست دریایی داخلی هند شامل دو پروژه مهم موسوم به «ساگارمالا» و «باهارات‌مالا» است. مهم‌ترین بخش این سیاست، پروژه ساگارمالا است که به‌عنوان موتور محرکه اقتصاد هند است. پروژه مزبور ایجاد بندر بزرگ، نوسازی بنادر موجود، توسعه ۱۴ منطقه اقتصادی و واحد اشتغال ساحلی را دربر می‌گیرد. بنداری که ایجاد و یا نوسازی می‌شوند از طریق بزرگراه‌هایی به طول ۷۵۰۰ کیلومتر به هم وصل می‌شوند. کارکرد اصلی این پروژه گسترش راه‌های تجارت دریایی بین‌المللی و در درجه بعد توسعه جوامع ساحلی هند است. تخمین زده می‌شود که این پروژه ۱۲۰ [تا ۱۴۰] میلیارد دلار بودجه نیاز داشته باشد و در صورت تحقق، ۱۰ میلیون شغل مستقیم و غیرمستقیم ایجاد کرده (Shafiee and Salehi, 2021: 1442) و میزان صادرات کالا را به میزان ۱۱۰ میلیارد دلار

افزایش دهد. در ضمن هدف این پروژه‌ها بر اتصال بخش داخلی و قاره‌ای کشور هند بر سواحل و خطوط ارتباطات دریایی تأکید دارند. هدف ساگارمالا مدرن کردن بنادر هند است، به طوری که با توسعه بندری و خطوط ساحلی به رشد هند کمک کند. همچنین هدف آن تبدیل بنادر موجود به بنادر مدرن در سطح جهانی است. برنامه ساگارمالا، برنامه مهم وزارت بنادر، کشتی‌رانی و آبراه‌های هند برای ترویج توسعه بندری در کشور با بهره‌برداری از خط ساحلی هند به طول ۷۵۱۷ کیلومتر، ۱۴۵۰۰ کیلومتر آبراه‌های بالقوه قابل کشتیرانی و موقعیت استراتژیک آن در مسیرهای تجارت دریایی بین‌المللی است (Ministry of Ports, Shipping and Waterway, Government of India, 2015). در مجموع، پروژه ساگارمالا، پروژه‌های داخلی، کريدورهای صنعتی و حمل‌ونقلی را با پیشرفت‌های دریایی ادغام می‌کند تا حمل‌ونقل کارآمد و یکپارچه را برای هر دو بخش داخلی و خارجی ارائه دهد و در نتیجه هزینه‌های لجستیکی را برای مشتری کاهش دهد و صادرات را رقابتی‌تر کند (Ministry of Ports, Shipping and Waterway, Government of India, 2014). باهارات‌مالا یکی دیگر از بزرگ‌ترین پروژه‌های بزرگ‌راهی در هند است. این پروژه حدود ۵۰ هزار کیلومتر طول دارد و شامل ساخت جاده و بزرگ‌راه و ترمیم برخی جاده‌های قدیمی در هند است. پروژه مزبور، مناطق مختلف هند را به هم متصل می‌کند و موجب پیوند مناطق دوردست با مناطق ساحلی می‌گردد. این پروژه ۲۲ میلیون فرصت شغلی ایجاد می‌کند (Shafiee and Salehi, 2021: 1442).

در مجموع اگر نگاهی به پروژه‌های سیاست خارجی و یا استراتژی‌های هند داشته باشیم، ابتکاراتی همانند: ساگار، ساگارمالا، مائوسام و نخست همسایگی در راستای ارتقای امنیت ملی و تأمین قدرت ملی هند هستند.

۴. موانع پیش‌روی قدرت دریایی هند در اقیانوس هند

هر چند گفته می‌شود، امروزه آرزوی رهبران دریایی هند در نیمه‌های قرن بیستم (پانیکار و وایدیا)، برای تبدیل هند به قدرت دریایی یا نیروی آب‌های آزاد، تحقق یافته است (Scott, 2007-08: 10, 40-42)، اما هند مسیر طولانی برای رسیدن به ناوگان آب‌های آزاد اقیانوسی دارد. فراهم کردن پایگاه‌های عمده دریایی در اقصاء نقاط دریایی و حضور همه‌جانبه در اقیانوس هند؛ عدم اعتماد کشورهای کوچک اقیانوس هند به نیات هند؛ نیاز به تکنولوژی و تسلیحات دریایی پیشرفته؛ فقر و تنش‌های درونی کشور؛ کمبود منابع مالی؛ کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی از جمله مسائل گریبان‌گیر نیروی دریایی نوپای هند

است. در کنار عوامل مزبور، باید به ضعف در سیستم تدارکاتی هند، اختلاف نظر در رویه‌ها و سیاست تدارکات دفاعی هند و همچنین وابستگی نیروی دریایی هند به تأمین کنندگان خارجی برای تأمین پلتفرم-های اصلی اشاره کرد (Rajagopalan, 2016: 30-32). مهم‌ترین موانعی که مربوط به بستر محیطی اقیانوس هند است و هند را در راستای ارتقاء به قدرت دریایی پیشرو با مشکل مواجه کرده است، شامل موارد ذیل است:

۱-۴. عدم حضور هند در مناطق مختلف اقیانوس هند (ضعف پشتیبانی)

منطقه دریایی اقیانوس هند وسیع است و از سواحل شرق آفریقا تا سواحل غرب استرالیا را دربر می‌گیرد. نیروی دریایی هند در نزدیکی آب‌های استرالیا مشاهده نمی‌شود، اما بین شاخ آفریقا و تنگه مالاکا حضور دارد. بزرگ‌ترین چالش نیروی دریایی هند در غرب اقیانوس هند، فاصله طولانی منطقه از سواحل هند است. در غیاب [و یا کمبود] تأسیسات نظامی در خارج از کشور، نیروی دریایی هند از توافق‌هایی همانند پیمان‌های تبادل لجستیک که توانایی نیروی دریایی برای استقرار و حضور در منطقه وسیع اقیانوس هند را افزایش می‌دهد، بهره می‌برد (Baruah, 2022). امروزه توان نیروی دریایی هند کاملاً متفاوت شده است. به نظر می‌رسد نیروی دریایی هند، در سال‌های آینده، به قابلیت و ظرفیت نیروی دریایی «آب آزاد اقیانوسی» نائل گردد، ولی فعلاً هند فاقد توانایی اعزام برای استقرار نیروها به صورت دائمی خارج از دسترس پایگاه‌های خود است (Vermeer, 2017: 4). سرمایه‌گذاری عظیم هند در دهه‌های اخیر در حوزه صنایع دریایی و تجهیز نیروی دریایی به تسلیحات مدرن، بیانگر ظهور قدرت دریایی با کیفیت در سواحل اقیانوس هند، در سال‌های پیش‌رو است.

۲-۴. نبود تمرکز نظامی و استراتژیک هند بر نیروی دریایی در اقیانوس هند

میراث قاره‌ای هند مانع توسعه نیروی دریایی همانند نیروی زمینی شده است و درگیری هند در صحنه‌های خشکی، تمرکز استراتژیک این کشور را به نیروی زمینی و هوایی معطوف کرده است. قدرت دریایی هند برای اینکه به منصفه ظهور برسد و کیفیت قدرت‌های دریایی مدرن را داشته باشد، باید وضعیت امنیتی مرزهای خشکی هیمالیا، منطقه مورد مناقشه با چین و همچنین اختلافات سرزمینی و مرزی خود با پاکستان را حل نماید. هر چند باید گفته شود، هند به دلیل شرایط استعمار در سده‌های پیش، از فقدان تمدن دریایی بعد از قرن پانزدهم رنج می‌برد؛ تمدنی که پیش‌نیاز ایجاد قدرت دریایی است. هند بنا به شرایط ژئواستراتژیک و محیط امنیتی در پیرامون سرزمینی خود، باید هم‌زمان از قدرت

دریایی، قدرت خشکی و قدرت هوایی مطلوبی برخوردار باشد تا بتواند در عرصه عملیاتی و نظامی، قدرت نظامی سطح اول باشد و تهدیدات نظامی را دفع کند. این وضعیت ژئواستراتژیک، تمرکز قوای نظامی هند بر قدرت دریایی را محدود می‌کند.

۳-۴. حضور رقبا و دشمنان منطقه‌ای هند از جمله چین و پاکستان در آب‌های اقیانوس هند

عملکرد و اهداف چین و پاکستان نیز مانعی بر سر راه هند است. اولین منبع نگرانی در توانایی‌های دریایی رو به رشد پاکستان در هر دو حوزه متعارف و هسته‌ای، سرمایه‌گذاری هدفمند اسلام‌آباد در مجموعه‌ای از امکانات ضد دسترسی و ممانعت دریایی است که از زیردریایی‌های پیشرفته دیزلی-الکتریکی چینی تا آتش‌بار ساحلی و موشک‌های کروز ضدکشتی پیشرفته را دربر می‌گیرد. رویکرد متمرکز و روشمند پاکستان برای کاهش قدرت نیروی دریایی هند، این کشور را از تحریک خفیف به تهدید واقعی در امتداد جناح دریایی غربی هند ارتقاء داده است. نگرانی‌ها در مورد تلاش‌های پاکستان برای ایجاد «گنبد ضد دسترسی» بر فراز شمال دریای عرب، با درک هند که این تلاش‌ها به‌طور فزاینده‌ای در ارتباط نزدیک با طرح نیروی دریایی ارتش آزادی‌بخش خلق چین برای حضور جهانی انجام می‌گردد، تشدید شده است. نگرانی دیگر هند به نیروی دریایی چین مربوط می‌گردد که در سال‌های اخیر در غرب تنگه مالاکا و در آب‌های عمیق اقیانوس هند، بنادر و جزایر کشورهای ساحلی حضور مستمر دارد. با این حال در سال‌های اخیر، شاهد احساس ضرورت جدید در دهلی نو بوده‌ایم، زیرا پکن سطح استقرار دریایی و اقدامات کاوشی خود را در اقیانوس هند افزایش داده است و موقعیت خود را در دریای جنوب چین از طریق ساخت‌وساز، نظامی‌سازی پایگاه‌های جزیره مصنوعی و افزایش سطح نیروی دریایی ارتش در فرماندهی صحنه جنوبی، تثبیت کرده است. اکنون در فرماندهی صحنه جنوبی چین، تعداد زیردریایی‌های تهاجمی نیروی دریایی ارتش به ۱۶ فروند و ناوچه‌های موشک هدایت‌شونده به ۲۱ فروند می‌رسد که از کل ناوگان هند با ۱۵ فروند زیردریایی تهاجمی دیزلی-الکتریکی و ۱۳ فروند ناوچه موشک هدایت‌شونده، بیشتر است. با توجه به خطر ناشی از زیردریایی‌ها و شناورهای سطحی چین و برد موشک‌های بالستیک قاره‌پیمای متعارف این کشور، در صورت درگیری احتمالی پکن با دهلی نو، خلیج بنگال منطقه مورد مناقشه خواهد بود؛ در نتیجه چین نیروهای خود را از فرماندهی صحنه جنوبی به اقیانوس هند منتقل خواهد کرد و مزیت نسبی هند در این منطقه از بین خواهد رفت (Kliman et

(al., 2019). بنابراین کنترل بر دیوار آهنی جزایر آندمان و نیکوبار، تقویت ستاد فرماندهی در این جزایر و همچنین تسلط بر خلیج بنگال، دریای آندمان و نقاط کنترل جنوب شرق آسیا، برای هند ضروری است. رقابت‌های استراتژیک هند با چین، قابل‌مقایسه با پیامدهای رقابت و یا تقابل استراتژیک چین با ایالات متحده نیست. هند از لحاظ نظامی در مقایسه با چین شکننده است. قرارگیری هند در کنار ایالات متحده به‌عنوان هم‌پیمان استراتژیک، موجب می‌گردد که با هر نوع معامله بزرگ در روابط چین و ایالات متحده، هند منزوی باقی بماند. چین و هند رقبای نامتقارن هستند؛ این عدم‌تقارن فقط مربوط به تفاوت در قدرت مادی آن‌ها نیست، بلکه ریشه در برداشت‌های استراتژیک متفاوت دارد. هند، چین را رقیب اصلی خود می‌داند، در حالی که چین، هند را در مقایسه با ایالات متحده و ژاپن رقیب ضعیف‌تری محسوب می‌کند. بر همین اساس، هند در دوره نخست‌وزیری مودی، استراتژی ترکیبی را در برابر رقیب نامتقارن خود، یعنی چین اتخاذ کرده است که شامل همکاری در سطح چندجانبه (مانند بانک سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیا)، رقابت در سطح منطقه (در ایندو-پاسیفیک)، رد یک‌جانبه‌گرایی چین (مانند ابتکار کمربند و جاده) و بازدارندگی (در امتداد هیمالیا و در اقیانوس هند) است (Pardesi, 2022). ضعف در تقابل با چین، نیاز برای دسترسی به بازار چین، تأثیر عامل همسایگی و هزینه بالای درگیری با این کشور موجب شده است هند همچنان رویکرد متعادلی در رفتارهای ژئوپلیتیکی خود داشته باشد.

نتیجه‌گیری

هدف نوشته حاضر تبیین نقش اقیانوس هند در قدرت دریایی پیشرو هند است؛ در این راستا اهمیت موقعیت ژئواستراتژیک و محیط امنیتی اقیانوس هند بر قدرت دریایی هند، اقدامات این کشور برای نائل شدن به قدرت دریایی پیشرو در اقیانوس هند و موانع پیش‌روی آن تبیین گردید. یافته‌های پژوهش حاکی از اهمیت استراتژی اقیانوس هند برای این کشور بزرگ منطقه‌ای است. به دلیل محیط امنیتی هند، تفکر استراتژیک این کشور در مورد قدرت دریایی و اقیانوس هند، در طی دهه‌های اخیر متمرکز نبوده است. برخی از استراتژیست‌ها و رهبران سیاسی و نظامی هند، ارتباط مستقیمی بین قدرت دریایی هند و آرزوی آن برای تبدیل شدن به یک قدرت پیشرو برقرار می‌کنند. هند برای رسیدن به قدرت پیشرو باید توانایی هم‌اوردی با قدرت‌های دریایی رقیب در مناطق مختلف را داشته باشد و با ارتقاء به قدرت دریایی آب‌های آزاد اقیانوسی، قدرت جهانی هند دور از دسترس نیست. هند برای رسیدن به قدرت جهانی باید معضلات و مناقشات سرزمینی و مرزی خود را با همسایگان خشکی مرتفع نماید. تا زمانی

که هند با این چالش‌های سرزمینی و تنش‌های داخلی قومی و مذهبی مواجه است، این کشور نمی‌تواند بر قدرت دریایی تمرکز نماید. تجربه کشورهای بریتانیا و ایالات متحده در سه قرن اخیر مبین این است که قدرت‌های دریایی، با آرامش در مرزهای همسایگی و کاهش تنش‌های داخلی، توانستند از قدرت دریایی اقیانوسی برخوردار باشند و آرمان‌های قدرت بزرگی خود را دنبال نمایند. هیچ قدرت دریایی نتوانسته است هم‌زمان در جبهه‌های خشکی همسایگی و جبهه‌های ماوراء دریایی کامیاب شود و موفقیت‌های احتمالی معمولاً مقطعی بوده است.

هر چند که نیروی دریایی هند، امروزه نیروی دریایی با شعاع عمل در عرصه منطقه‌ای است و به نیروی دریایی آب‌های آزاد منطقه‌ای دست یافته است؛ اما تلاش هند برای قدرت دریایی پیشرو و رهبری بلامنازع در اقیانوس هند و حضور مداوم در سایر پهنه‌های اقیانوسی به نتیجه نرسیده است و هند تنها یکی از قدرت‌های دریایی حاضر در اقیانوس هند است. دلایل زیادی بر این امر مترتب است. گذشته از مسائل داخلی و محیط امنیتی هند که در این عدم موفقیت نقش داشته است، باید رفتار دیگر کشورها و همچنین تحولات ژئوپلیتیکی در صحنه دریایی به‌ویژه اقیانوس هند را مدنظر قرار داد. دلایل این امر عبارت‌اند از: الف) هر چند تلاش‌های نیروی دریایی هند برای نمایش قدرت در عرصه کروی، ستودنی است؛ اما مسیر طولانی برای نائل شدن به این هدف وجود دارد. در اقیانوس هند، هند فقط بر محیط دریایی جنوب آسیا، خلیج بنگال و برخی از جزایر جنوب غربی اقیانوس، «کنترل دریایی» دارد؛ در بقیه قسمت‌های این پهنه آبی نیروی دریایی هند امکان اعمال «مانعت دریایی» را دارد. قدرت‌های دریایی با حضور مناسب و مستمر در پهنه‌های آبی اقصاء نقاط دنیا و با قطع ارتباط با پایگاه‌های ساحلی خود، می‌توانند مدعی نیروی دریایی آب‌های آزاد اقیانوسی و قدرت جهانی باشند. هند برای نائل شدن به قدرت جهانی باید دارای قدرت نظامی دریایی در عرصه کروی باشد تا از منافع استراتژیک، اقتصادی و سیاسی این کشور در پهنه دریاها محافظت نماید. قدرت دریایی به مفهوم کلی، تلاش‌های کشور در امر قدرت نظامی و یا قدرت اقتصادی را تسهیل می‌نماید. زمانی هند می‌تواند از محاصره استراتژیک خودخوانده‌رهایی یابد که ضمن حضور فراگیر در اقیانوس هند و پیوند ارتباطات با کشورهای دوست، در اقیانوس آرام و سایر مناطق دریایی دنیا حضور مداومی داشته باشد و بر رقبای دریایی و بین‌المللی خود فشار وارد نماید؛ امری که فعلاً از عهده ایالات متحده برمی‌آید. ب) در محیط متحول دریایی، به‌ویژه اقیانوس هند، تمامی قدرت‌های دریایی دارای منافع هستند و برخی از این منافع بین تمامی قدرت‌ها، مشترک است. محیط دریایی در دنیای امروز با شرایط قرن ۱۸ و ۱۹ و امپراتوری مطلق بریتانیا متفاوت

است. هند با بازیگران متعدد در پیرامون دریایی خود مواجه است. بازیگرانی که منافع خود را با توجه به اصل آزادی دریانوردی و امکان برقراری ارتباطات سیاسی، اقتصادی و امنیتی با کشورهای مجاور اقیانوس هند پیش می‌برند. در اقیانوس هند امکان ایجاد فضای بسته و یکپارچه دریایی بدون حضور سایر قدرت‌ها فراهم نیست. پ) نقش رهبری بین‌المللی هند در جنوب آسیا و اقیانوس هند، به نظر می‌آید در عمل از جانب کشورهای بزرگ قدرت دریایی همانند ایالات متحده و حتی چین جدی گرفته نشده است؛ هر چند که ایالات متحده در لفاظی از نقش پیشرو هند در منطقه ایندو-پاسیفیک یاد می‌کنند. تمایل هند برای عدم حضور قدرت‌های بزرگ در اقیانوس هند، به دلیل ظرفیت‌های پایین این کشور در مقایسه با قدرت‌های دریایی همانند ایالات متحده برای تأمین نظم و امنیت منطقه‌ای تا حدودی رنگ می‌بازد. شاید رقابت‌های پیدا و پنهان ایالات متحده با چین، بر نزدیکی و تمجید این کشور از هند تأثیر گذاشته است؛ به عبارتی دو کشور به دلیل تضاد و رقابتی که با چین دارند، به تعامل مناسب با یکدیگر برای کنترل این قدرت شرقی نیاز دارند. در ضمن ارزش‌های هنجاری و نظام سیاسی دموکراتیک دو کشور از قرابت بالایی برخوردار است. ت) هند با اینکه موقعیت جغرافیایی مناسبی در مرکز اقیانوس هند دارد و از کشیدگی جغرافیایی و سرزمینی مناسبی تا میانه آب‌های اقیانوس هند برخوردار است؛ اما پیوندهای اقتصادی، امنیتی و دیپلماتیک چین را در منطقه ندارد. هر چند قابلیت‌ها و توانمندی سرزمینی هند در امر نظامی و امنیتی، اهرم مناسبی برای این کشور است. هند در دو دهه اخیر به سیاست‌های دریایی روی آورده است و در صحنه داخلی و بین‌المللی، پیوندهای دریایی خود را گسترش داده است. هند برای حضور ماوراء دریایی، شکستن محاصره استراتژیک، ایفای نقش فعال در جریان‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، به‌ویژه نائل شدن به قدرت جهانی و قاره‌ای باید قدرت دریایی پیشرو داشته باشد.

References

- Aghajani, A and Asgari, M. (2010). India's Power Projection and Security Considerations for Islamic Republic Of Iran. *Defense Strategy Quarterly*, Vol. 8, No. 30, pp. 27-65 [In Persian].
- Allahverdizadeh, R. (2023). An Assessment and Critique of the Theories of Seapower: Towards a Theoretical Model. *Geopolitics Quarterly*, Vol. 19, No. 71, pp. 116-154 [In Persian].
- Allahverdizadeh, R. Karimi, M. (2023). A New Approach to the Theory of Seapower in the 21st Century (In Times of War and Peace), *Geopolitics Quarterly*, Vol. 18, No. 4, pp. 383-411.

- Baruah, D. M. (2022). Maritime Competition in the Indian Ocean. Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2022/05/12/maritime-competition-in-indian-ocean-pub-87093> (accessed on: 8.28.2023).
- Basu, P. (2021). Maritime India: The quest for a steadfast identity. Observer Research Foundation.
- Bebhoodninejad, Q and Taqavinejad, S.R. (2021). Square alliance: Asian NATO to Ccontain China in the Indo-Pacific. *International Relations Research Quarterly*, Vol. 11, No. 3, pp. 147-178 [In Persian].
- Berlin, D. L. (2006). India in the Indian Ocean. *Naval War College Review*, Vol 59, No 2, pp. 58-89.
- Bhattacharya, S., Kumar Ray, J., Sinha, S., & Kaur Sachdev, B. (2021). Can India's Necklace of Diamonds Strategy Defeat the China's String of Pearls. *International Journal of Recent Advances in Multidisciplinary Topics*, Vol 2, No 11, pp. 105-108.
- Børresen, J. (1994). The Seapower of the coastal state. *Journal of Strategic Studies*, Vol 17, No 1, pp. 148-175.
- Børresen, J. (2004). Coastal Power: The Sea Power of the Coastal State and the Management of Maritime Resources. In Hobson, R. Kristiansen, T. (Eds.). *Navies in Northern Waters, 1721-2000* (pp. 249-275). New York, Frank Cass Publication.
- Brewster, D. (2012). *India as an Asia Pacific Power*. New York, Routledge Publication.
- Brewster, D. (2014). *India's Ocean: The story of India's bid for regional leadership*. New York, Routledge Publication.
- Carter, C. E. (1996). *The Indian Navy: A Military Power at a Political Crossroads*. Air War College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama. https://nuke.fas.org/guide/india/agency/carter_ce.pdf (accessed on: 8.11.2023).
- Chaudhury, D. R. (2015). India plans cotton, ancient maritime routes to counter China's ambitions. *The Economic Times*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/policy/india-plans-cotton-ancient-maritime-routes-to-counter-chinas-ambitions/articleshow/46952190.cms> (accessed on: 9.5.2023).
- Crisher, B. B. Souva, M. (2014). Power at Sea: A Naval Power Dataset, 1865-2011, *International Interactions*, Vol 40, No 4, pp. 602-629.
- Cuyvers, L. (1993). *Sea power: a Global Journey*. Annapolis, Maryland, Naval Institute Press.
- Doyle, T. Rumley, D. (2019). *The Rise and Return of the Indo-Pacific*. New York, Oxford University Press.
- European Parliamentary Research Service (EPRS). (2023). Geopolitics in the Indo-Pacific: Major players' strategic perspectives. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/751398/EPRS_BRI\(2023\)_751398_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/751398/EPRS_BRI(2023)_751398_EN.pdf) (accessed on: 8.17.2023).
- Hannah, H. I. (2019). The Great Game Moves to Sea: Tripolar Competition in the Indian Ocean Region. *War on the Rocks*, <https://warontherocks.com/2019/04/the-great-game-moves-to-sea-tripolar-competition-in-the-indian-ocean-region/> (accessed on: 8.16.2023).

- Hooda, D. S. (2019). India's national security strategy. https://manifesto.inc.in/pdf/national_security_strategy_gen_hooda.pdf (accessed on, 4, 2022).
- Javaid, A. (2020). What is Necklace of Diamonds Strategy?. <https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/necklace-of-diamond-strategy-1592404137-1> (accessed on: 8.22.2023).
- Jha, P. K. (2011). India's defence diplomacy in Southeast Asia. *Journal of Defence Studies*, Vol 5, No 1, pp 47-63.
- Jha, Y. (2022). Necklace of Diamonds vs String of Pearls: India-China standoff. <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/youthwrits/necklace-of-diamonds-vs-string-of-pearls-india-china-standoff-43458/> (accessed on: 9.5.2023).
- Karimi, M. (2022). Security Activism of China and India in the South Asian Region. *World Politics*, Vol. 11, No. 3 (41), pp. 125-153 [In Persian].
- Kliman, D. Rehman, I. Lee, K. Fitt, J. (2019). Imbalance of Power India's Military Choices in an Era of Strategic Competition with China. Center for a New American Security (en-US), <https://www.cnas.org/publications/reports/imbalance-of-power> (accessed on: 8.31.2023).
- Lean Collin, K. S. (2019). China-India Rivalry at Sea: Capability, Trends, and Challenges. In *"India-China Maritime Competition: The Security Dilemma at Sea"*, Basrur, R. Mukherjee, A. Paul, T. V. (Eds.). New York, Routledge Publication.
- Martel, W. C. (2015). *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*. New York, Cambridge University Press.
- Ministry of Ports, Shipping and Waterway, Government of India. (2014). *Concept Note on Sagar Mala Project: Working Paper*. Ministry of Shipping Government of India.
- Ministry of Ports, Shipping and Waterway, Government of India. (2015). SAGARMALA: New Dimensions in Coastal Economy. <https://shipmin.gov.in/sites/default/files/sagarmala-eng.pdf> (accessed on: 8.01.2023).
- Modelski, G. Thompson, W. R. (1998). *Seapower in Global Politics, 1494-1993*. London, Macmillan Press LTD.
- Modi, N. (2018). Prime Minister's Keynote Address at Shangri La Dialogue. 1 June 2018. Media Center, <https://www.mea.gov.in> (accessed on: 7.31.2023).
- Mukherjee, S. P. (2007). The Admiral AK Chatterjee Memorial Lecture by the Hon'ble External Affairs Minister. https://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/1866/The_Admiral_Ak_Chatterjee_Memorial_Lecture_by_the_Honble_External_Affairs_Minister_Shri_Pranab_Mukherjee (accessed on: 8.02.2023).
- Pant, H. V. (2016). *Indian foreign policy: An overview*. Manchester, Manchester University Press.
- Pardesi, M. S. (2022), India's China Strategy under Modi Continuity in the Management of an Asymmetric Rivalry. *International Politics*, Vol 59, No 1, pp 44-66.
- Rajagopalan, R. P. (2016). India's Maritime Strategy. In *"India's Naval Strategy and Asian Security"* (pp. 13-36). Mukherjee, A. Mohan, C. R. (Eds.). New York, Routledge Publication.
- Rajagopalan, R. P. (2020). Evasive balancing: India's unviable Indo-Pacific strategy. *International Affairs*, Vol 96, No 1, pp 75-93.

- Rajan, D. S. (2010). How China Views India's New Defence Doctrine. <http://news.rediff.com/column/2010/jan/07/how-china-views-indias-new-defence-doctrine.htm> (accessed on: 8.15.2023).
- Ranft, B. Till, G. (1983). *The Sea in Soviet Strategy*. London, Macmillan Press LTD.
- Scott, D. (2006). India's "Grand Strategy" for the Indian Ocean: Mahanian Visions, *Asia-Pacific Review*, Vol 13, No 2, pp. 97-129.
- Scott, D. (2007-08), India's Driver for a 'Blue Water' Navy. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol 10, No 2, pp. 1-42.
- Scott, D. (2015). The Indian Ocean as India's Ocean. In "*The Oxford Handbook of Indian Foreign Policy*" (pp. 466-478). Malone, D. M. Raja Mohan, C. Raghavan, S. (Eds.). New York, Oxford University Press.
- Shafiee, N and Salehi, A. (2021). Explaining the Orientation of India's Foreign Policy in the Indo-Pacific Area. *Human Geography Research Quarterly*, Vol. 53, No. 4, pp. 1433 – 1451 [In Persian].
- Sikri, R. (2013). *Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy*. New Delhi, SAGE Publications.
- Singh, A. K. (2018b). India's Pathways for Regional Prominence in Asia-Pacific: Prospects and Challenges. *Journal of Defense Studies*, Vol 12, No 1, pp. 77-90.
- Sweijjs, T., et al. (2010). Maritime Future of the Indian Ocean: Putting the G back into Great Power Politics. The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS).
- Vermeer, M. (2017). Maritime Power Politics in the Indian Ocean Region (IOR). *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, No 519, pp. 1-9.
- Zarghami, E; Soltani, F and Javedani Moghadam, M. (2022). A Strategic -Secure Analysis of Global Powers in the Context of Geopolinomics and Its Impact on Iran's National Security; a Case Study on Competition and Influence in the Indian Ocean. *Journal of Security Horizons*, Vol. 15, No. 55, pp. 11-38 [In Persian].